

Hacettepe University Journal of Education
Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi
e-ISSN: 2536-4758

Okulöncesi ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Demokratik Değer Algıları ile Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları Arasındaki İlişki*

Aslı GÜNDOĞAN**

Makale Bilgisi	ÖZET
<i>Geliş Tarihi:</i> 13.11.2019	Toplumsal cinsiyet rolleri ile demokratik değer algıları ortak paydada buluşan ve bireyin gelecekte nasıl bir yaşam süreceğine yönelik ipuçları sunan konulardır. Dolayısıyla öğretmen adaylarının benimsedikleri demokratik değerler ile toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının belirlenmesi önemli görülmektedir. Bu araştırmanın genel amacı, öğretmen adaylarının demokratik değer algıları ile toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları arasındaki ilişkilerin belirlenmesidir. Araştırmada genel tarama modellerinden olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 349 öğretmen adayı oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Selvi (2006) tarafından geliştirilen “Öğretmen Adayları Demokratik Değerleri Ölçeği” ile Zeyneloğlu (2008) tarafından geliştirilen “Öğretmen Adayları Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Verilerin analizinde aritmetik ortalama ve standart sapma gibi betimsel istatistikler ile t-testi, Pearson korelasyon katsayısı ve çoklu regresyon analizinden yararlanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmen adaylarının demokratik değer algılarının yüksek düzeyde olduğu; toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin ise eşitlikçi tutumlara sahip oldukları belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının demokratik değer algılarının cinsiyete göre farklılaşmadığı, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarının ise farklılaştığı bulunmuştur. Yine, öğretmen adaylarının demokratik değer algıları ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları arasında orta düzeyde, pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Son olarak araştırmada öğretmen adaylarının demokratik değer algılarının cinsiyetle birlikte, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarının %36,6’sını yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.
<i>Kabul Tarihi:</i> 30.03.2020	
<i>Erken Görünüm Tarihi:</i> 01.04.2020	
<i>Basım Tarihi:</i> 31.10.2021	
Anahtar Sözcükler: Toplumsal cinsiyet rolleri, demokratik değerler, öğretmen adayları	

The Relationship of Preservice Preschool and Primary School Teachers' Perceptions of Democratic Values and Attitudes of Gender Roles

Article Information	ABSTRACT
<i>Received:</i> 13.11.2019	Gender roles and perceptions of democratic values are common issues that provide insight into how the individual will live in the future. Therefore, it is important to determine the perspectives of preservice teachers about democratic values and gender roles. The general purpose of this study is to determine the relationships between preservice teachers' perceptions of democratic value and their attitudes towards gender roles. In the research, correlational survey model, which is one of the general survey models, was used. The study group consisted of 349 preservice teachers. As a data collection tool, “The Democratic Values Scale of Preservice Teachers” which is developed by Selvi (2006) and “Preservice Teachers' Attitude Scale on Gender Roles” which is developed by Zeyneloğlu (2008) were used. Descriptive statistics such as arithmetic mean and standard deviation, t-test, Pearson correlation coefficient and multiple regression analysis were used in the analysis of the data. According to the results of the research, it was observed that pre-service teachers' perception of democratic value was high; and they had egalitarian attitudes towards gender roles. It was found that the pre-service teachers' perceptions of democratic value did not differ according to sex while their attitudes towards gender roles differed. It was determined that there was a moderate positive relationship between pre-service teachers' perceptions of democratic value and their attitudes towards gender roles. Finally, in the study, it was concluded that pre-service teachers' perceptions of democratic value predicted 36.6% of their attitudes towards gender roles along with gender.
<i>Accepted:</i> 30.03.2020	
<i>Online First:</i> 01.04.2020	
<i>Published:</i> 31.10.2021	
Keywords: Gender roles, democratic values, preservice teachers	

doi: 10.16986/HUJE.2020059308

Makale Türü (Article Type): Araştırma Makalesi

Kaynakça Gösterimi: Gündoğan, A. (2021). Okulöncesi ve sınıf öğretmeni adaylarının demokratik değer algıları ile toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları arasındaki ilişki. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(4), 774-787. doi: 10.16986/HUJE.2020059308

* Bu çalışma 23 – 27 Ekim 2019 tarihlerinde Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen II. Uluslararası Temel Eğitim Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Çocuk Gelişimi Programı, Muğla-TÜRKİYE. e-posta: asligundogan@mu.edu.tr (ORCID: 0000-0003-3786-6775)

1. GİRİŞ

Bireylerin, üyesi oldukları toplumun gereksinim ve özelliklerine uygun bir yaşam sürmelerinin temelinde gerek birey gerekse toplum tarafından ortak olarak benimsenen değerler sistemi bulunmaktadır. Şöyle ki, toplumun gereksinim duyduğu değeri içselleştirmiş bireyler refah, düzen ve mutluluk içinde varoluşunu sürdürürken; toplumun beklentilerini karşılamayan bireylerin oluşturduğu toplumlarda sürekli çatışma, sorun ve düzensizlik baş göstermektedir. Değerler sisteminin önemli öğelerinden olan demokratik değerler hem birey hem de toplum tarafından kabul gören ve bireyin sosyal, politik, ahlaki gibi diğer değer eğilimlerini de önemli ölçüde etkileyen değerlerdir.

Demokratik değerler, demokrasinin hayata, bireye, olaylara ve genel anlamda tüm varlıklara olan etkisini içermekte (Yeşil ve Aydın, 2007); sosyalleşme yoluyla öğrenilmektedirler (Harber, 2002). Demokrasinin temel bileşenleri olan eşitlik, özgürlük ve katılımın (Hahn, 2003) benimsenmesi, toplumda demokratik yaşam biçiminin oluşmasına olanak sağlamaktadır. Demokrasinin gerçek yaşamda benimsenmesi, demokrasi bilinci gelişmiş ve kendi yaşamının sorumluluğunu alabilen etkin bireylerin yetişmesi bakımından önemlidir. Nitekim Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi'ne göre etkin bir vatandaşın özellikleri arasında, demokratik değerleri özümsemesi ve bu değerleri yaşamak için çaba göstermesi yer almaktadır (NCSS, 2002). Demokrasiyi benimsemiş toplumlarda, demokratik bir düzende yaşayabilmenin gerekliliği olan bilgi, beceri ve değerler birey tarafından öğrenilmeli ve yaşam boyu beslenmelidir (Çakmak ve Akgün, 2016). Ancak bu sayede demokratik değerleri benimsemiş ve yaşantı haline getirmiş toplumlar oluşabilmektedir.

Dewey (2004, s.93) demokratik toplumların yalnızca eğitim yoluyla oluşturabileceğine vurgu yapmıştır. Eğitim yoluyla demokratik değerleri benimsemiş toplumlar, temel değer ve hakları bilen, düşünerek karar veren, farklılıklara duyarlı, eşitliği ve sosyal adaleti savunan nitelikteki bireylerden oluşmaktadır (Moller, 2006). Okullar, öğrencilere özgürlük, eşitlik, adalet gibi demokratik değerlerin aşılandığı kurumlardır (Subba, 2014). Çocuğun demokratik yaşam biçimini öğrenmesi için okulların, belirli değer ve ilkeleri somutlaştırması ve geliştirmesi gerekmektedir (Payne, 2018). Daniel ve Solomon (2008) okulların demokratikleşmesinin, demokratik değerlere sahip öğretmenler yoluyla gerçekleştiğini belirtmiştir. Öğretmen, üstlendiği roller bağlamında, öğrencilerde demokratik yaşam biçiminin gerektirdiği düşünce, anlayış, tutum ve idealleri geliştirmeye en uygun olan kişidir (Büyükkaragöz ve Kesici, 1996). Öğretmenler, kazanımla ilişki olan değerleri planlı ya da örtük biçimde öğrenme etkinliklerine dâhil etmektedirler. Bu bağlamda öğretmen demokratik değerlere sahipse, öğrenciler de bu değerleri öğrenmektedirler. Çünkü öğretmenin sahip olduğu demokratik değerler, onun kendi yaşamının yanında öğrencilerin de yaşamını biçimlendirmektedir (Selvi, 2006). Bu noktada öğretmen eğitimi, önemli bir misyona sahiptir. Öğretmen eğitimi politikaları, demokratik değer ve davranışların en iyi biçimde öğretilebileceği alanlara odaklanmalı ve öğretmen adaylarına demokratik davranışları teşvik edici beceriler edindirmelidir (Hamot, 1998). Bu bağlamda eşitlik, çeşitlilik ve sosyal adalet gibi konular demokrasi eğitimi benimsyen öğretim programlarının içeriğini oluşturmaktadır (Daniel ve Solomon, 2008).

Eşitlik, hoşgörü, sorumluluk, haklara saygı, tarafsızlık (Büyükdüvenci, 1990) gibi değerlerden oluşan demokratik değerler, toplumun kadın ve erkek rollerine yüklediği anlamı ifade eden toplumsal cinsiyet kavramıyla yakından ilişkilidir. Nitekim toplumsal cinsiyet eşitliği kişisel haklara saygı, eşitlik, hoşgörü gibi demokratik değerlerin içselleştirilmesi ve yaşamda uygulanmasıyla gerçekleşebilmektedir. Toplumsal cinsiyet kadın ve erkeklerin toplumsal olarak oluşturulmuş olan görev ve sorumluluklarına karşılık gelmektedir (Günindi-Ersöz, 2016). Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2019) tarafından yapılan tanıma göre toplumsal cinsiyet toplumsal platformlarda kadın, erkek, kız ve erkek çocuklar arasında inşa edilmiş normları, rolleri ve ilişkileri ifade etmektedir. Oakley'e (1985) göre cinsiyet biyolojik, toplumsal cinsiyet ise psikolojik ve kültürel bir terimdir. Cinsiyet, insanı kadın ya da erkek olarak tanımlayan biyolojik özelliklere vurgu yaparken (WHO, 2019) toplumsal cinsiyet "kadın ve erkek arasında köken bakımından biyolojik nitelikte olmayan farklılıklar ve onların yüklendikleri rollerin ve ilişkilerin sosyal olarak yapılandırılması" (Uluocak ve Aslan, 2011, s.26) olarak açıklanmaktadır. Cinsiyet değişmezken toplumsal cinsiyet zamana, kültüre ve aileye göre değişiklik gösterebilir; cinsiyet doğaldır, toplumsal cinsiyet ise insan icadıdır (Saraç, 2013). Toplumsal cinsiyet sonradan öğrenilebilen (Mannathoko, 1999), kişilere toplum tarafından atfedilen (Kessler ve McKenna, 1985) davranışları içermektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet olgusu, kültürün ve toplumun cinsiyetlere biçtiği rol ve sorumluluklar bağlamında şekillenir. Toplumsal cinsiyetin insan icadı olması, toplumun cinsiyet rollerinden ne beklediğiyle ilişkilidir.

Toplumsal cinsiyet, cinsiyete yüklenen anlamın toplumsal bakış açısı ve gereksinimler bağlamında biçimlenmesini temel alan geniş ve çerçeve bir kavram olarak görülebilir. Bu kavramla ilişkili olan ve toplumsal cinsiyet araştırmalarında sıklıkla bahsi geçen toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyet kalıp yargıları, toplumsal cinsiyet olgusunu bütüncül olarak açıklamada kullanılan kavramlardır. Toplumsal cinsiyet rolleri, toplum tarafından tanımlanan ve bireylerden yerine getirmesini beklediği birtakım beklentiler olarak tanımlanabilir (Saraç, 2013; Dökmen, 2010). Bunlar dişi/feminen ve erkeksi/maskülen özellikler ile farklı durumlar karşısında kadınların nasıl davranması gerektiği noktasında "normal" olarak kabul edilen beklentileri içermektedir (Ertung, 2013). Cinsiyet kalıp yargıları ise, kadın ve erkeklerin davranışlarını sınırlandıran, uyulmadığında dikkat çeken ve olumsuz olarak algılanan, zamanla çok az değişen ve farklı kültürlerde de benzerlik gösteren beklentilerdir (Dökmen, 2010). Bu beklentilerin dışında davranışlar toplum tarafından kınanan duruma düşmüş olurlar, dışlanır ve cezalandırılırlar (Şimşek,

2013). Kadından beklenen çocukları ve ev işleriyle ilgilenmeleri, sessiz, fedakâr, sabırlı, anlayışlı olmaları iken erkekten beklenenler dışardaki işler ile evde güç gerektiren işleri yapmaları, ailelerini korumaları ve güçlü, cesur yapıya sahip olmalarıdır (Saraç, 2013). Bu beklentilerden oluşan cinsiyet kalıp yargıları da bireyin toplumsal cinsiyet rollerini belirlemektedir. Bireyin aile yaşamında üstlendiği sorumluluklardan, meslek tercihiinde temel aldığı ölçütlere kadar olan toplumsal alandaki tüm seçimleri, onu cinsiyete bağımlı olarak davranmaya zorlamaktadır. Kadın ve erkek arasında kimi farklılıklar olduğu ortadadır ancak bu farklılıkların doğalarından mı yoksa toplumdan mı kaynaklandığı (Uluocak ve Aslan, 2011) toplumsal cinsiyet tartışmalarının temel sorunu olarak açıklanmaktadır. Farklılık ne olursa olsun, “insan” a anlam yüklenirken ve rol biçilirken, kadın ya da erkek olmasından bağımsız olarak düşünülmesi, başta insan haklarının güvence altına alınması ve toplumsal platformlarda daha özgür, bağımsız ve kendi potansiyelini çekinmeden ortaya koyabilen bireylerin yetiştirilmesi bakımlarından önemli görülmektedir.

Çocuklar sosyalleşme süreciyle birlikte oyunları, meslekleri, etkinlikleri ve kişilik özelliklerini kendileri için uygun olan ya da uygun olmayan olarak ayırmayı öğrenmektedir (Dökmen, 2010). Bu ayırım çocuğun içinde yaşadığı kültürün etkisiyle gerçekleşmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri de çocuğun ilk sosyalleştiği kurum olan aile ile belirlenmekte; çocuğun sosyalleşme sürecinde ailelerin çocuklarına yönelik davranışları ve beklentileri, kız ya da erkek olmalarına göre farklılık göstermektedir (Wharton, 2005). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet rolleri, henüz bebek anne karnındayken biçimlenmektedir. Bebeğe alınacak oyuncağın özelliğinden kıyafetin renginin ne olacağına kadar olan tüm ayrıntılar, onun kız ya da erkek olmasına göre belirlenmektedir. Kız çocuklarına pembe-kırmızı gibi dişiliğe özgü olduğu belirlenen renkte kıyafetler, oyuncak bebekler alınırken, erkeklere ise mavi kıyafetler, araba, askeri savaşıçı gibi erkek cinsiyetine özgü olduğu düşünülen oyuncaklar alınmaktadır (Saraç, 2013). Çocuğun yaşamına yönelik gerçekleştirilen bu yönlendirmeler, onun özgürce seçim yapmasını engellemekte, başka bir ifadeyle nasıl bir birey olacağına yönelik dayatmalara maruz kalmasına neden olabilmektedir. Bu dayatmalar her ne kadar küçük çaplı olarak görülse de çocuğun ileriki yaşamında cinsiyetten bağımsız seçimler yapmasını engelleyebilmekte; onu belirli kalıplar içinde yaşamaya zorlayabilmektedir. Örneğin PISA sınavına giren ülkelerde, ebeveynlerin bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik alanlarında, kızları yerine erkek çocuklarından daha yüksek başarı bekledikleri belirlenmiştir (OECD, 2015). Ailelerin bu tür beklentileri, kültürün toplumsal cinsiyet algısının bir ürünüdür ve çocukların gelecekte gerek eğitim gerekse iş yaşamına yönelik karar verme süreçlerini etkilemektedir.

Ailenin yanında öğretme-öğrenme sürecindeki öğretmen davranışları ve beklentileri çocukların toplumsal cinsiyet algılarının biçimlenmesinde kritik öneme sahiptir (Younger ve Warrington, 2008; Gray ve Leih 2004; Frawley, 2005; Owens, Smothers ve Love, 2003). Öğretmenlerin sahip oldukları toplumsal cinsiyet algıları, öğrencileriyle etkileşim ve davranış biçimlerini etkilemekte (Frawley, 2005); bu durum ise eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada öncelikle öğretmenlerin inançları ve tutumlarına odaklanmak gerekliliğini (Tantekin-Erden, 2009) doğurmaktadır. Owens, Smothers & Love (2003) öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik eğitim almalarının onlara, mesleğe başladıklarında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada büyük katkılar sunacağını vurgulamışlardır. Nitekim bu konuda yapılan araştırmalar, lisans öğrenimleri sürecinde toplumsal cinsiyet konularına yönelik ders alan öğretmen adaylarının, toplumsal cinsiyete yönelik duyarlılık ve farkındalıklarının geliştiğini, sahip oldukları kalıp yargıları dengelediğini ve onlarda olumlu etkiler bıraktığını ortaya koymuştur (Gullberg, Andersson, Danielsson, Scantlebury ve Hussenius, 2018; Esen, 2013; Tantekin-Erden, 2009).

1.1. Problem Durumu

Demokratik değerler ve toplumsal cinsiyet konuları eşitlik, farklılıklara saygı, hoşgörü ve sosyal adaleti merkeze alması bakımından ortak paydada buluşmaktadır. Okullarda demokrasi duyarlılığı oluşturulması ve öğrencilerde toplumsal cinsiyet eşitliği bilincinin kazandırılmasında, onları yetiştiren öğretmenlerin bakış açısı önemli rol oynamaktadır. Bu da öğretmenlerin lisans eğitimleri sürecinde demokratik değerler ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik nasıl bir tutum geliştirdikleri konusunu gündeme getirmektedir. Yapılan çalışmalar öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine yönelik eşitlikçi tutuma sahip olduklarını göstermektedir (Bayraktar ve Yağan-Güder, 2019; Yaşar, 2018; Çuhadaroğlu ve Akfırat, 2017). Ancak Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayımlanan 2020 Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporunun verilerine göre ülkelerin cinsiyet eşitliği sıralamasında Türkiye, 153 ülke arasında 130. sıradadır (World Economic Forum [WEF], 2020). WEF bu sıralamayı kadınların ekonomiye katılımı ve fırsat eşitliği, eğitim durumu, sağlık ve hayatta kalma ve kadınların siyasi bakımdan güçlendirilmesi gibi kriterlere göre yapmaktadır. Bu durumu da toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutumların tam olarak içselleştirilemediği, bu nedenle de uygulamaya geçirilemediğinin bir göstergesi olarak görmek mümkündür. Nitekim Aratemur-Çimen ve Bayhan da (2018), yayımladıkları raporda Türkiye’de okutulan ders kitaplarının toplumsal cinsiyet konularından bağımsız ele alındığını vurgulamaktadır. Tüm bu çalışmalar Türkiye’de özellikle öğretmen eğitiminde toplumsal cinsiyet konularına ağırlık verilmesi ve öğretmen adayları üzerinde daha fazla araştırma yapılması gerektiğine işaret etmektedir. Kaldı ki Göker ve Polatdemir de (2019), üniversitelerde toplumsal cinsiyet konularına yönelik girişim ve araştırmaların yapıldığını ancak henüz yolun başında olduğunu belirtmişlerdir.

Toplumsal cinsiyet çalışmalarında elde edilen bulgulara benzer biçimde, Türkiye’de demokratik değerlerle ilgili öğretmen adaylarıyla gerçekleştirilen araştırmalardaki genel durumun olumlu olduğu görülmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırmalarda öğretmen adaylarının demokratik değer algılarının yüksek olduğu ortaya konmuştur (Özdemir ve Büyükgöze, 2016; Çermik, 2013; Oğuz, 2011; Yazıcı, 2011; Akın ve Özdemir, 2009). Bunun yanında cinsiyetin demokratik değer ve tutumların belirleyici bir faktörü olup olmadığını ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalara göre demokratik değer ve tutumların cinsiyete göre farklılık göstermediği ortaya çıkarılmıştır (Akar, İnel ve Yalçıntaş, 2017; Saracaloğlu, Uça, Baydilek

ve Coşkun, 2013; Yazıcı, 2011; Karahan, Sardoğan, Özkamalı ve Dicle, 2006). Ancak sözü edilen araştırmalardan farklı olarak Yaşar-Ekici (2014), demokratik tutumların kadın öğretmen adayları lehine farklılık gösterdiğini bulmuştur. Hahn (2003) tarafından yapılan araştırmada ortaya konan kadın haklarını destekleme olasılığının kadınlara göre erkeklerde daha az olduğu bulgusu, cinsiyetin demokratik değerleri benimseme noktasında önemli bir değişken olduğunu göstermektedir. Her ne kadar kimi araştırmalarda cinsiyetin demokratik değerler bağlamında farklılaşmadığı belirlense de demokratik değer algısı oluşturmada bireyin kadın ya da erkek olmasının etkisi önemli görülmektedir. Nitekim cinsiyet değişkeni, toplumsal cinsiyetin belirlenmesinde temel faktör olduğu gibi, demokratik değerlerin kazanılması ve içselleştirilmesiyle de ilişkili olabilmektedir. Öğretmen adayının sahip olduğu demokratik değerler, onun mesleğe başladığında ne kadar demokratik bir sınıf atmosferi oluşturacağını belirlemektedir. Aynı zamanda benimsediği demokratik değerler, cinsiyet kalıp yargılarından arınmış, öğrencilerini cinsiyetlerinden bağımsız değerlendirebilen ve bu bağımsızlığı hem onlara hem de velilerine aşılayabilen nitelikte olmasına olanak sağlayabilmektedir. Nitekim Kelly (2002), demokratik sınıf ortamının hem kız hem de erkek öğrencilerin güvende hissedebileceği adil ve eşitlikçi uygulamalarını içerdiğini vurgulamaktadır. Ancak bu biçimde 21. yüzyılda gereksinim duyulan özgürlük, eşitlik, adalet, farklılıklara saygı gibi değerleri benimsemiş bireyler yetiştirilebilmektedir.

Öğretmenlerin etkili öğretimi gerçekleştirmeleri ile demokratik inanç ya da değerleri arasındaki yüksek ilişki, demokratik değerlerin öğretmen eğitimi programlarında geliştirilmesi ve daha fazla önem verilmesi gerekliliğini doğurmaktadır (Shechman, 2002). Öğretmen adaylarının demokratik değerleri ile öğretme-öğrenme anlayışlarının olumlu ilişkisi de (Oğuz, 2011), ileriki meslek yaşantılarında nasıl bir yol izleyeceklerine yönelik ipuçları sunmakta ve öğretmen yetiştirme sürecinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Erken çocuklukta edinilen yönelimler, bireyin gelecekteki yaşamını etkilemekte ve bu yaşlarda verilen eğitim ile değerler bağlamında biçimlenebilen bir psikolojik temel oluşturulmaktadır (Yeşil ve Aydın, 2007). Toplumsal cinsiyetin dayanağını oluşturan eşitlik ve adalet değerleri ile kişinin yaşam boyu gereksinim duyacağı tüm demokratik değerlerin erken yaşlarda içselleştirilmesi, okulöncesi ve ilkökul öğretmen adaylarının söz konusu değerlere sahip olup olmadıklarının sorgulanması gereksinimini doğurmaktadır. Ayrıca, geleneksel cinsiyet rollerinin getirdiği sınırlamalar ve yarattığı sorunların daha iyi anlaşılması için toplumsal cinsiyet araştırmalarına önem verilmesi gerekliliği (Dökmen, 2010) ve bu sorunlara demokratik çözüm önerileri sunulması önemli bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet konularının, demokratikleşme mücadelesinin bir parçası olduğu (Rizzo, Abdel-Latif ve Meyer, 2007) gerçeği, benimsenen demokratik değerlerin toplumsal cinsiyet perspektifinden araştırılmasını gerekli kılmıştır. Bu önemli çıktılardan dolayı öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet algılarının ne olduğu sorusu bu araştırmanın çıkış noktası olmuştur. Bu noktada demokratik değer algılarının toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları üzerinde etkili olup olmadığının ortaya konulması, bu çalışma kapsamında önemli görülmüştür.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, okulöncesi ve sınıf öğretmeni adaylarının demokratik değer algıları ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları arasındaki ilişkilerin belirlenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmada yanıt aranan sorular aşağıdaki gibidir:

- Okulöncesi ve sınıf öğretmeni adaylarının demokratik değer algıları ve toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları ne düzeydedir?
- Okulöncesi ve sınıf öğretmeni adaylarının demokratik değer algıları ve toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
- Okulöncesi ve sınıf öğretmeni adaylarının demokratik değer algıları ve toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Okulöncesi ve sınıf öğretmeni adaylarının demokratik değer algıları toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarının anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

2. YÖNTEM

Öğretmen adaylarının demokratik değer algıları ve toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarının incelendiği bu araştırmada ilişkisel araştırma modeli kullanılmıştır. İlişkisel araştırma modelinde iki veya daha fazla fenomen arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır (McMillan ve Schumacher, 2013, s.30).

2.1. Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 öğretim yılında bir devlet üniversitesinde okulöncesi ve sınıf öğretmenliği programlarında öğrenimine devam eden 349 öğretmen aday oluşturmuştur. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının 279'u (%79,9) kadın, 70'i (%20,1) erkektir. 148 (%42,4) öğretmen aday okul öncesi öğretmenliğinde, 201 (%57,6) öğretmen aday sınıf öğretmenliğinde öğrenim görmektedir. Bunların 83'ü (%23,8) birinci sınıf, 86'sı (%24,6) ikinci sınıf, 91'i (%26,1) üçüncü sınıf ve 89'u (%25,5) dördüncü sınıftadırlar. Öğretmen adaylarının 177'si (%50,7) yaşamlarının çoğunu il merkezinde, 127'si (%36,4) ilçede ve 45'i (%12,9) köyde geçirdiklerini belirtmişlerdir. Anne eğitim durumuna bakıldığında öğretmen adaylarının 20'sinin (%5,7) annesinin okur-yazar olmadığı, 178'inin (%51) ilkökul, 60'ünün (%17,2) ortaokul, 61'inin (%17,5) lise, 26'sının (%7,4) üniversite mezunu olduğu ve 4'ünün de (%1,1) lisansüstü eğitim aldığını belirttikleri görülmüştür. 268 (%76,8) öğretmen adayının annesi ev hanımı, 18'inin (5,2) memur, 30'unun (%8,6) işçi, 19'unun (%5,4) emekli ve 14'ünün serbest

meslek sahibidir. Baba eğitim durumuna bakıldığında öğretmen adaylarının 4'ünün (%1,1) babasının okur-yazar olmadığını, 122'sinin (%35) ilkokul, 66'sının (%18,9) ortaokul, 85'inin (%24,4) lise, 65'inin (%18,6) üniversite mezunu olduğunu ve 7'sinin de (%2) lisansüstü eğitim aldığını belirttikleri görülmüştür. 21 (%7,5) öğretmen adayının babası çalışmamakta, 57'sinin (%16,3) memur, 75'inin (%21,5) işçi, 97'sinin (%27,8) emekli ve 94'ünün (%26,9) babası ise serbest meslek sahibidir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğretmen adaylarının demokratik değer algılarının ölçülmesi için Selvi (2006) tarafından geliştirilen "Öğretmen Adayları Demokratik Değerleri Ölçeği", toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının ölçülmesi için ise Zeyneloğlu (2008) tarafından geliştirilen "Öğretmen Adayları Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği" kullanılmıştır.

"Öğretmen Adayları Demokratik Değerleri Ölçeği", eğitim hakkı, dayanışma ve özgürlük olarak üç boyuttan ve 24 maddeden oluşmaktadır. 5'li Likert tipindeki ölçeğin geliştirilmesi esnasında geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış ve ölçeğin bilimsel araştırmalarda kullanılabilmesine karar verilmiştir (Selvi, 2006). Söz konusu ölçeğin bu çalışmaya yönelik geçerlik ve güvenilirliğinin belirlenmesinde, geçerlik çalışması kapsamında "Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)" yapılmış, güvenilirliğin belirlenmesinde ise Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Yapılan DFA sonucundaki uyum iyiliği değerleri [$X^2=388.42$; $Sd=247$; $X^2/Sd=1.6$; $AGFI=0.90$; $GFI=0.91$; $NFI=0.96$; $CFI=0.99$; $IFI=0.99$; $RMR=0.027$; $RMSEA=0.041$] olarak bulunmuştur. Ölçeğe ait Cronbach's Alpha (α) değerleri "eğitim hakkı" boyutu için .86; "dayanışma" boyutu için .84; "özgürlük" boyutu için .67 ve ölçeğin tamamı için ise .89 olarak belirlenmiştir. Ölçekten alınan toplam puanlar 89-120 puan arası yüksek, 57-88 arası orta, 24-56 puan arası düşük demokratik değer olarak yorumlanabilir (Selvi, 2006). Ölçek maddelerinden örnekler şöyledir: eğitim hakkı boyutu için; "Öğrencilere bilgiye erişim kolaylığı sağlanmalı", dayanışma boyutu için; "Başarı durumları birbirinden farklı olan öğrenciler birlikte çalışma yapmalı" ve özgürlük boyutu için; "Öğrenciler kendilerini hazır hissettikleri zaman sınava girmeli"

Öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarının belirlenmesinde kullanılan "Öğretmen Adayları Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği" ise beş boyut ve 38 maddeden oluşan 5'li Likert tipinde bir ölçektir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış ve bilimsel araştırmalarda kullanılabilmesine karar verilmiştir (Zeyneloğlu, 2008). Söz konusu ölçeğin bu çalışma için de geçerli ve güvenilir olup olmadığının belirlenmesinde, geçerlik için "Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)" yapılmış, güvenilirliği için ise Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Yapılan DFA sonucundaki uyum iyiliği değerleri [$X^2=1806.42$; $Sd=652$; $X^2/Sd=1.6$; $AGFI=0.76$; $GFI=0.79$; $NFI=0.94$; $CFI=0.97$; $IFI=0.97$; $RMR=0.075$; $RMSEA=0.071$] olarak bulunmuştur. Ölçeğe ait Cronbach's Alpha (α) değerleri "eşitlikçi cinsiyet rolü" boyutu için .80; "kadın cinsiyet rolü" boyutu için .80; "evlilikte cinsiyet rolü" boyutu için .82; "geleneksel cinsiyet rolü" boyutu için .84; "erkek cinsiyet rolü" boyutu için .56 ve ölçeğin tamamı için ise .93 olarak elde edilmiştir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 190; en düşük puan ise, 38 olarak hesaplanmıştır. "Ölçekten alınan en yüksek değer öğrencinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahip olduğunu, en düşük değer ise öğrencinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel tutuma sahip olduğunu göstermektedir" (Zeyneloğlu ve Terzioğlu, 2011). Ölçek maddelerinden örnekler şöyledir: eşitlikçi cinsiyet rolü boyutu için "evlilikte çocuk sahibi olma kararını eşler birlikte vermelidir", kadın cinsiyet rolü boyutu için "bir kadın akşamları tek başına sokağa çıkabilmelidir"; evlilikte cinsiyet rolü boyutu için "kadının yaşamıyla ilgili kararları kocası vermelidir"; geleneksel cinsiyet rolü boyutu için "evin reisi erkektir" ve erkek cinsiyet rolü boyutu için "bir erkek gerektiğinde karısını dövmelidir"

2.3. Verilerin Analizi

Analiz sürecinde öncelikle uç ve kayıp değer analizleri yapılmıştır. Sonrasında verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine yönelik basıklık ve çarpıklık katsayıları incelenmiştir. İlgili katsayıların ± 1 aralığında seyrettiği görülmüş, verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Birinci araştırma sorusu için aritmetik ortalama ve standart sapma gibi betimsel istatistiklerden ve ortalamaların cinsiyete göre karşılaştırılmasında t-testinden yararlanılmıştır. İkinci araştırma sorusu için Pearson korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Katsayıların değerlendirilmesinde Büyüköztürk (2007: 32) tarafından belirtilen aralıklar temel alınmıştır (0.70-1.00 yüksek, 0.70-0.30 orta, 0.30-0.00 düşük düzeyde ilişki). Üçüncü araştırma sorusu için ise çoklu regresyon analizinden yararlanılmıştır. Regresyon analizinde kontrol değişkeni olarak cinsiyet ele alınmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Öğretmen Adaylarının Demokratik Değer Algıları ile Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarına Yönelik Bulgular

Öğretmen adaylarının demokratik değer algıları ile toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarına yönelik bulgular Tablo 1.'de sunulmuştur.

Tablo 1.

Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler

	n	Ortalama	Standart Sapma
1. Demokratik Değer	349	103.84	9.37
Eğitim hakkı	349	41.32	3.85
Dayanışma	349	39.34	4.15
Özgürlük	349	23.17	3.43
2. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	349	159.17	21.71
Eşitlikçi cinsiyet rolü	349	36.25	4.17
Kadın cinsiyet rolü	349	29.88	5.96
Evlilikte cinsiyet rolü	349	36.28	4.57
Geleneksel cinsiyet rolü	349	31.57	6.49
Erkek cinsiyet rolü	349	25.17	4.90

Tablo 1. incelendiğinde öğretmen adaylarının demokratik değer algılarının ($\bar{x} = 103.84$) yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Boyutlara bakıldığında en yüksek ortalamanın eğitim hakkı ($\bar{x}=41.32$) boyutunda olduğu, bunu dayanışma ($\bar{x}=39.34$) boyutunun izlediği görülmektedir. En düşük ortalama ise özgürlük ($\bar{x}=23.17$) boyutundadır. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların ortalama puanlarına ($\bar{x}=159.17$) bakıldığında ise öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutumlara sahip oldukları görülmektedir. Boyutlar bağlamında en yüksek ortalamanın evlilikte cinsiyet rolü ($\bar{x}=36.28$) ve eşitlikçi cinsiyet rolü ($\bar{x}=36.25$) boyutları olduğu, bunu sırasıyla geleneksel cinsiyet rolü ($\bar{x}=31.57$) kadın cinsiyet rolü ($\bar{x}=29.88$) ve erkek cinsiyet rolünün ($\bar{x}=25.17$) izlediği görülmektedir.

Öğretmen adaylarının demokratik değer algıları ile toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan t-testinde elde edilen bulgular Tablo 2.'de sunulmuştur.

Tablo 2.

Demokratik Değer Algıları ile Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik Tutumların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
Demokratik değerler	Kadın	279	104.04	9.27	.781	347	.822
	Erkek	70	103.06	9.76			
Toplumsal cinsiyet rolleri	Kadın	279	163.98	18.81	9.195	347	.036*
	Erkek	70	140.01	22.03			

Tablo 2'de görüldüğü gibi öğretmen adaylarının demokratik değer algıları cinsiyete göre farklılaşmamakta, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları cinsiyete göre farklılaşmaktadır ($t=9.195$, $p<.05$). Buna göre kadın öğrencilerin, erkek öğrencilere göre toplumsal cinsiyet rollerine yönelik daha eşitlikçi tutum sergiledikleri söylenebilir.

3.2. Öğretmen Adaylarının Demokratik Değer Algıları ile Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Öğretmen adaylarının demokratik değer algıları ile toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları arasındaki ilişkiye yönelik bulgular Tablo 3.'te sunulmuştur.

Tablo 3.

Değişkenler Arası İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Matrisi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Demokratik Değer	-									
Eğitim hakkı	.868*	-								
Dayanışma	.867*	.690*	-							
Özgürlük	.706*	.413*	.383*	-						
Toplumsal Cinsiyet R.	.406*	.416*	.374*	.189*	-					
Eşitlikçi cinsiyet rolü	.561*	.580*	.505*	.269*	.712*	-				
Kadın cinsiyet rolü	.259*	.256*	.239*	.130*	.853*	.484*	-			
Evlilikte cinsiyet rolü	.360*	.373*	.331*	.163*	.835*	.577*	.593*	-		
Geleneksel cinsiyet rolü	.271*	.284*	.253*	.116*	.918*	.533*	.789*	.716*	-	
Erkek cinsiyet rolü	.311*	.314*	.292*	.143*	.790*	.467*	.548*	.600*	.660*	-

n= 349, *p<.001

Tablo 3'te verilen korelasyon katsayılarına bakıldığında, öğretmen adaylarının demokratik değer algıları ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları arasında orta düzeyde, pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir [(rDD x TCR = .40; $p < .001$)]. Demokratik değer boyutlarına bakıldığında toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumla en yüksek ilişkinin eğitim hakkı [(rEH x TCR = .42; $p < .001$)] boyutu olduğu, bunu sırasıyla dayanışma [(rD x TCR= .38; $p < .001$)] ve özgürlük [(rÖ x TCR= .19;

$p < .001$]] boyutunun izlediği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumların boyutlarına bakıldığında ise demokratik değer algılarıyla en yüksek ilişkinin eşitlikçi cinsiyet rolü [(rECR x DD = .57; $p < .001$)] boyutu olduğu, bunu sırasıyla evlilikte cinsiyet rolü [(rECR x DD = .36; $p < .001$)] boyutu, erkek cinsiyet rolü boyutu [(rECR x DD = .31; $p < .001$)], geleneksel cinsiyet rolü [(GCR x DD = .28; $p < .001$)] boyutu ve kadın cinsiyet rolü [(KCR x DD = .26; $p < .001$)] boyutunun izlediği görülmektedir.

3.3. Öğretmen Adaylarının Demokratik Değer Algılarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları Yordamasına Yönelik Bulgular

Demokratik değer algılarına ait üç alt boyutun (eğitim hakkı, dayanışma, özgürlük), toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları yordama gücünü saptamak amacıyla yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 4.'te sunulmuştur.

Tablo 4.

Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumların Yordamasına Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata _B	R ²	ΔR ²	β	t	p
Cinsiyet	.631	.069			.443	9.195	.000
			.196	.196			
Eğitim hakkı	.385	.081			.288	4.726	.000
Dayanışma	.190	.074			.153	2.556	.011
Özgürlük	.008	.048			.008	.159	.874
			.366	.170			

Cinsiyet, dummy değişken olarak alınmıştır.

Tablo 4'te görüldüğü üzere analizin ilk basamağında kontrol değişkeni olarak analize eklenen cinsiyet değişkeninin toplam varyansın % 20 sini yordadığı görülmektedir [(F=84.547, $p < .01$)]. Öğretmen adaylarının demokratik değer algıları cinsiyetle birlikte, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarının %36,6'sını yordamaktadır [(F=49.562, $p < .01$)]. Dolayısıyla dayanışma, özgürlük ve eğitim hakkı boyutları tek başına toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumların %17'sini yordamaktadır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t değerleri, eğitim hakkı ve dayanışma boyutlarının toplumsal cinsiyet rollerine olan tutumu anlamlı biçimde yordadıkları; özgürlük boyutunun ise toplumsal cinsiyet rollerine olan tutum üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmada bir devlet üniversitesinde 2018-2019 öğretim yılında öğrenim gören 349 sınıf ve okulöncesi öğretmen adayının demokratik değer algıları ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları betimlenmiştir. Bunun yanında değişkenler arasındaki ilişkiler belirlenmiş, demokratik değer algılarının toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumu açıkladığı ortaya konmuştur. Buna dayalı olarak bu bölümde tartışma ve sonuç ile öneriler başlıklarına yer verilmiştir.

4.1. Tartışma ve Sonuç

Araştırmada ilk olarak öğretmen adaylarının demokratik değer algılarıyla toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarının hangi düzeyde olduğu sorgulanmış; öğretmen adaylarının demokratik değer algılarının yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Benzer biçimde demokratik değerlere yönelik gerçekleştirilen araştırmalarda, öğretmen adaylarının demokratik değer algılarının yüksek düzeyde (Özdemir ve Büyükgöze, 2016; Çermik, 2013; Oğuz, 2011; Yazıcı, 2011; Yılmaz, 2011; Akın ve Özdemir, 2009) olduğunun belirlendiği görülmektedir. Boyutlara yönelik ortalamalara bakıldığında ise ortalamaların en yüksekten en düşüğe eğitim hakkı, dayanışma ve özgürlük biçiminde sıralandığı görülmüştür. Bu bulguya paralel olarak Selvi (2006) tarafından geliştirilen ve ilgili araştırmada kullanılan ölçeğin kullanıldığı araştırmalarda (Uluçınar ve Aypay, 2018; Oğuz, 2011; Yılmaz, 2011), öğretmen adaylarının eğitim hakkı boyutunda en yüksek ortalamaya sahip olduğu; bunu sırasıyla dayanışma ve özgürlük boyutunun izlediği belirlenmiştir. Dolayısıyla ilgili araştırmada demokratik değerlerin boyutlarına ilişkin elde edilen bulgu, sözü edilen araştırma bulgularıyla örtüşmektedir.

Öğretmen adayları, demokratik değer algılarından eğitim hakkı boyutunda en yüksek ortalamaya sahiptirler. Bu sonuç, öğretmen adaylarının demokratik değerleri içselleştirme ve demokratik toplumlar oluşturmada, bireylerin eğitim hakkından en iyi biçimde yararlanması gerektiğini düşündükleri olarak yorumlanabilir. İnsan hakları arasında olan eğitim hakkı, başta çocuklar olmak üzere tüm bireylerin hem eğitim hakkını hem de eğitim sürecinde sahip oldukları hakları temsil eden (Gürdoğan-Bayır, 2019) ve diğer hakların bilinmesi ve kullanılması açısından oldukça önemli görülen (Özaydınlık, 2014) bir haktır. Öğretmen adaylarının eğitim hakkı boyutunda en yüksek ortalamaya sahip olmaları sevindirici bir bulgudur. Okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin ilk atandıkları yerler, genellikle kırsal ve dezavantajlı bölgelerdir. Bu bölgelerdeki çocukların eğitim hakkından yararlanma oranları, her ne kadar yasalar bağlamında güvence altına alınsa da kentsel bölgelerde yaşayan çocuklara göre daha az olmaktadır. Dolayısıyla her öğrencinin eğitime devam etmesinin önemini ve gerekliliğinin farkında olan öğretmen adayları, mesleğe başladıklarında tüm çocukların eğitim hakkından yararlanması için çaba göstereceklerdir.

Araştırmada öğretmen adaylarının demokratik değer algılarının cinsiyete göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bu bulguyla benzer biçimde demokratik değerlerin cinsiyete göre farklılaşmadığını belirleyen araştırmaların olduğu görülmektedir (Mentiş-Taş, 2018; Onuray-Eğilmez, Eğilmez ve Engür, 2018; Saracaloğlu, Uça, Baydilek, ve Coşkun, 2013; Yazıcı, 2011; Kosof, 1962). Ancak, ilgili bulguyla örtüşmeyen araştırma bulguları da bulunmaktadır. Yaşar-Ekici (2014) tarafından öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının belirlenmesine yönelik gerçekleştirilen araştırmada kadınların demokratik tutumlarının erkeklerinkinden daha olumlu olduğu saptanmıştır.

Araştırmada ulaşılan bir diğer sonuç, öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahip olduklarıdır. Benzer olarak Bayraktar ve Yağan-Güder (2019), okulöncesi öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutum sergilediklerini belirlemişlerdir. Yaşar (2018) gerçekleştirdiği araştırmada öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının eşitlikçi olduğunu bulmuştur. Yine, Aydın, Bekar, Gören ve Sungur (2016), hemşirelik öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarının eşitlikçi olduğunu ortaya koymuşlardır. Boyutlar bağlamında en yüksek ortalamanın evlilikte cinsiyet rolü ($\bar{x}=36.28$) ve eşitlikçi cinsiyet rolü ($\bar{x}=36.25$) boyutları olduğu, bunu sırasıyla geleneksel cinsiyet rolü ($\bar{x}=31.57$) kadın cinsiyet rolü ($\bar{x}=29.88$) ve erkek cinsiyet rolünün ($\bar{x}=25.17$) izlediği bulunmuştur. Evlilikte cinsiyet rolü kadın ve erkeğe evlilik yaşamında; eşitlikçi cinsiyet rolü ise günlük yaşamda yüklenen roller ve sorumlulukları ifade etmektedir. Bu boyutlardaki ortalamaların yüksek olması, öğretmen adaylarının hem gündelik hayattaki işlerde hem de evlilik yaşantısında kadınların ve erkeklerin rollerinin farklılaşmaması yani eşit olması gerektiğini düşündüklerini ortaya koymaktadır. Evlilikte eş desteğinin evlilik doyumunu büyük ölçüde yordadığı (Çağ ve Yıldırım, 2013), eşler arası sosyal desteğin önemli olduğu (Cotten, 1999) ve evlilik doyumunu artırdığı (Allgood, Crane ve Agee, 1997) düşünüldüğünde, öğretmen adaylarının evlilikte cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahip olmaları beklenen bir sonuç olarak görülebilir. Yine, öğretmen adaylarının eşitlikçi cinsiyet rolü alt temasında günlük yaşamda kadın ve erkeğe yüklenen sorumluluklar bağlamında yüksek ortalamaya sahip olmaları oldukça olumlu bir bulgudur. Toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından ev işlerinin bireyler tarafından ortak yapılması önemli görülmekte (Savaş, 2018); gerek ev işleri gerekse günlük yaşam işlerinin kadın ve erkekler tarafından eşit ölçüde üstlenilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına zemin hazırlayabilmektedir.

Araştırmada öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarının cinsiyete göre farklılaştığı; bu farklılığın kadınlar lehine olduğu belirlenmiştir. Alanyazın incelendiğinde gerek öğretmen adayları (Çuhadaroğlu ve Akfırat, 2017; Seçgin ve Tural 2011; Almutawa, 2005) gerekse farklı bölümlerde okuyan üniversite öğrencileriyle (Erbil, 2019; Bakır, Irmak Vural ve Demir, 2019; Aydın ve Duğan, 2018; Esen, Soylu, Siyez ve Demirgürz, 2017; Kul-Uçtu ve Karahan, 2016; Utomo, 2016; Öngen ve Ayaç, 2013; Frieze, Ferligoj, Kogovsek, Horvat ve Sarlija, 2003) yapılan araştırmalarda araştırmaya katılan kadınların, erkeklere göre toplumsal cinsiyet bağlamında daha eşitlikçi bir bakış açısına sahip oldukları saptanmıştır. Dolayısıyla ilgili araştırma bulgusu alanyazındaki diğer araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Dökmen (2010) cinsiyet kalıp yargıları noktasında erkeklerin kadınlardan daha geleneksel ve abartılı kalıp yargılara sahip olduklarını belirtmiştir. Buna göre kadınların erkeklerden daha eşitlikçi tutum sergilemeleri, özellikle son yıllarda toplumsal cinsiyet rollerinin eşitliğine yönelik yapılan çalışmaların hız kazanması ve kadınlarda hak, eşitlik, özgürlük gibi alanlarda farkındalık oluşturmamasından kaynaklanabilir.

Araştırmanın bir diğer sonucu, öğretmen adaylarının demokratik değer algıları ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları arasında orta düzeyde, pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki olduğudur. Bu bulguya göre öğretmen adaylarının demokratik değer algıları arttıkça, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları da eşitlikçi yönünde artmaktadır. Bu bulguya dayalı olarak eğitim hakkından eşit biçimde yararlanmayı, dayanışma ve özgürlüğe dayalı öğrenme ortamları oluşturmayı savunan bireylerin, aynı zamanda toplumsal cinsiyete yönelik demokratik ve eşitlikçi davranış eğilimlerine sahip oldukları söylenebilir. Başka bir ifadeyle öğretmen adaylarının demokratik değerleri içselleştirip yaşantı biçimine dönüştürmeleri, onların toplumdaki kadın ve erkeğe bakış açılarını etkilemektedir. Eşitlik, adalet, özgürlük gibi demokratik değerleri benimseyen bireyler, kadın ve erkeğin toplum yaşamındaki rol ve sorumluluklarını da sözü edilen değerlere dayalı olarak yorumlamaktadır. Bu bulguyu destekler biçimde Fjeldstad ve Mikkelsen (2003) kadın haklarına saygı duyulmasının ve desteklenmesinin, bir ulusun demokratik bakımdan yeterlilik kazanmasıyla yüksek düzeyde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca araştırmada toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumla en yüksek ilişkinin eğitim hakkı boyutunda olduğu belirlenmiştir. Eğitim sürecinde bireyin sahip olduğu hakları toplumsal cinsiyet perspektifinden anlamak için öğrenmenin içeriği, strateji ve yöntemler, konu seçimi, değerlendirme biçimi, grup çalışmalarının yönetimi ve öğrenme çıktıları odak noktası olmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ya da eğitim hakkı, sözü edilen konularda kadın ve erkekler arasında ayrımcılık yapılmamasını ifade etmektedir (Subrahmanian, 2005). Bu görüşe göre toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ile tüm öğrencilerin eğitim hakkından eşit biçimde yararlanması birbirinden farklı görülmemekte; dolayısıyla araştırmada elde edilen toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumla en yüksek ilişkinin eğitim hakkı boyutunda olduğu bulgusu, Subrahmanian (2005)'in görüşüyle örtüşmektedir.

Son olarak araştırmada öğretmen adaylarının demokratik değer algılarının, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarının yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumların eşitlikçi boyutta gelişmesi, bireylerin demokratik değer algılarının yüksek olmasıyla açıklanabilmektedir. Başka bir ifadeyle bireyin kadın ve erkek cinsiyetlerine toplumsal kalıp yargılardan bağımsız olarak anlam yüklemesi ve toplum düzleminde eşit roller biçmesinin dayanağı olarak, eşitlik, adalet, özgürlük gibi demokratik değerleri benimsemesi gösterilebilmektedir. Araştırmada elde edilen bu bulguyla Özdemir ve Büyükgöze (2016) tarafından yapılan araştırma sonuçları benzerlik göstermektedir. Öğretmen adaylarıyla gerçekleştirilen söz konusu araştırmada, çokkültürlü eğitim ve demokratik değer tutumlarının LGBT bireylere yönelik tutumları önemli ölçüde yordadığı belirlenmiştir. Buna göre öğretmen adaylarının çokkültürlü eğitim ve demokratik değerlere yönelik

olumlu tutumlarının LGBT bireylere yönelik olumsuz algılarını azalttığı saptanmıştır. Rizzo, Abdel-Latif ve Meyer (2007) tarafından yapılan araştırmada ise, Arap olmayan Müslüman toplumlarda, kadın haklarına daha yüksek düzeyde destek sağlandığı ve cinsiyet eşitliğini destekleyenlerin demokrasiyi destekleme olasılıklarının çok daha yüksek düzeyde olduğu ortaya konmuştur. Bu kapsamda araştırmada demokrasiye yönelik tutumların, toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlü bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir.

Araştırma sonuçları bütüncül olarak değerlendirildiğinde öğretmen adaylarının demokrasi ve cinsiyet eşitliğine yönelik olumlu ve eşitlikçi davranış eğilimlerine sahip oldukları söylenebilmektedir. Dolayısıyla kendi çalışma ortamlarında da bu demokratik ve eşitlikçi öğrenme atmosferini oluşturmak için çaba gösterecekleri öngörülebilir. Çocukların toplumsal cinsiyet rolleri ve demokratik davranış sergileme eğilimleri erken yaşlarda oluşmakta; bu oluşum sürecinde okul ve öğretmenin bakış açısı oldukça etkili olmaktadır. İlkokullarda kültürden kaynaklanan cinsiyet rollerindeki farklılıklar sıklıkla görülmekte; bu dönemdeki çocukların sınıfta veya kantinde koltuk seçtikleri veya sıraya girdikleri zaman, kendilerini genellikle aynı cinsiyetteki çocuklarla eşleştirdikleri bilinmektedir (Thorne, 1992). Erken çocukluk ve ilkököl çağı, çocuğun demokratik bir anlayış geliştirme ve eşitlikçi tutum sergileme özellikleri kazanması bakımından kritik öneme sahiptir. Nitekim Brown-Buchanan (2015) araştırmasında öğretmen adaylarının, demokrasi algısına yönelik ipuçları veren ırk ile ilgili konulara yönelik fikirlerinin, erken çocukluk ve ilkököl çağında biçimlendiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda bireyde demokrasi algısının erken yaşlarda geliştiği ve bu dönemde gerek aile gerekse okul yaşamında edindiği deneyimlerin etkili olduğu söylenebilmektedir. Öğretmenlerin çocukların davranış değiştirme sürecindeki etkisi düşünüldüğünde, yapılan araştırmada ulaşılan sonuçların umut verici olduğu söylenebilir. Şüphesiz ki, demokratik değerleri benimsemiş ve toplumdaki rol ve sorumluluklara bakış açısını cinsiyet farklılıklarından arındırmış bir öğretmenin yetiştireceği nesil de tıpkı kendisi gibi olacaktır.

4.1. Öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlar bağlamında geliştirilen öneriler aşağıda sunulmuştur:

- Öğretmen adaylarıyla derinlemesine bilgi toplamaya yönelik araştırmalar yapılarak, toplumsal cinsiyete yönelik tutumlarının eşitlikçi yönde gelişmesinin temel dayanakları ortaya çıkarılabilir. Buna dayalı olarak aile, okul yaşamı ve sosyal çevrenin etkisi ortaya konularak, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik gerçekleştirilen girişimlere yol gösterilebilir.
- Öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet algılarını öğrenme ortamlarında somut olarak ortaya koyabilecekleri fırsatlar yaratılabilir. Bu doğrultuda öğretmenlik uygulaması dersi kapsamında hazırladıkları planlar incelenerek, eşitlik yönündeki algılarını nasıl uygulamaya koydukları belirlenebilir.
- Öğretmen adaylarının yüksek düzeyde sahip oldukları demokratik değer algılarını, gerçek yaşamdaki konularla nasıl ilişkilendirdikleri ve bunu sınıf içi etkinliklerde nasıl kullanabilecekleri sorgulanabilir.
- Öğretmen adaylarıyla gerçekleştirilen toplumsal cinsiyet ve demokratik değer temelli araştırmaların, öğretmenlerle de yapılması ve boylamsal araştırmalar tasarlanması önerilebilir. Bu bağlamda hizmet öncesinde ve meslek başında öğretmenlerin algılarının değişip değişmediği ya da bunu uygulamaya nasıl geçirdikleri gözlemlenebilir.
- Öğretmen adaylarının sahip olduğu olumlu algıları öğrencilere yansıtma ve aktarma noktasında, onlara nasıl rol-model olacaklarına yönelik hizmet öncesi eğitimler tasarlanabilir. Bu kapsamda toplumsal cinsiyetle ilgili lisans düzeyinde dersler açılarak farkındalık geliştirilebilir.
- Toplumsal cinsiyet algısı ve demokratik değerlerin farklı değişkenlerle olan ilişkisinin sorgulandığı araştırmalar tasarlanarak alanyazına katkı sağlanabilir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makale, araştırma ve yayın etiği ilkeleri göz önünde bulundurularak yazılmıştır. Bu araştırma için, Uşak Üniversitesinden 22.07.2019 tarih ve E.25167 sayı ile etik kurul izni alınmıştır.

5. KAYNAKÇA

Akar, C., İnel, Y. ve Yalçıntaş, E. (2017). Sınıf öğretmeni adaylarının demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin çeşitli değişkenler çerçevesinde incelenmesi. *Journal of Current Researches on Educational Studies*, 7(2), 41-58. doi: 10.26579/jocures-7.2.4

Akın, U. ve Özdemir, M. (2009). The examination of teacher candidates' democratic values in terms of various variables: the case of faculty of educational sciences. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 42(2), 183-198.

Allgood, S. M., Crane, D. R. & Agee, L. (1997). Social support: Distinguishing clinical and volunteer couples. *The American Journal of Family Therapy*, 25(2), 111-119.

Almutawa, F. (2005). *Beliefs of pre-service teachers at the university of Pittsburgh about gender roles and the role of teachers in relation to gender differences*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Pittsburgh, Pittsburgh.

- Aratemur-Çimen, C. ve Bayhan, S. (2018). *Değişen Ders Kitaplarında Sekülerizm ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Araştırması*. Karşılaştırmalı Eğitim Derneği.
- Aydın, B. ve Duğan, Ö. (2018). Halkla ilişkiler lisans öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları. *Konya Sanat, (1)*, 88-103.
- Aydın, M., Özen Bekar, E., Yılmaz Gören, Ş. ve Sungur, M. A. (2016). Hemşirelik öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(1)*, 223-242.
- Bakır, N, Irmak-Vural, P. ve Demir, C. (2019). Üniversite öğrencilerinin cinsel eğitime yönelik tutumları ve toplumsal cinsiyet algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi, 3 (5)*, 119-128. DOI: 10.31461/ybpd.548926
- Bayraktar, S. ve Yağan-Güder, S. (2019). Okul öncesi öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin tutumları ile eleştirel düşünme eğilimleri ilişkisi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International, 9(2)*, 640-665. DOI: 10.18039/ajesi.577713
- Brown-Buchanan, L. (2015). "We make it controversial": Elementary preservice teachers' beliefs about race. *Teacher Education Quarterly, 42(1)*, 3-26. Retrived from <https://www.jstor.org/stable/10.2307/teaceducuar.42.1.3>
- Büyükdüvenci, S. (1990). Demokrasi, eğitim ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 23(2)*, 597-583.
- Büyükkaragöz, S. ve Kesici, S. (1996). Öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumları. *Eğitim Yönetimi, 2(3)*, 353-365.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cotten, S. R. (1999). Marital status and mental health revisited: Examining the importance of risk factors and resources. *Family Relations, 48(3)*, 225-234. https://www.jstor.org/stable/585631?seq=1#metadata_info_tab_contents adresinden alınmıştır.
- Çağ, P. ve Yıldırım, İ. (2013). Evlilik doyumunu yordayan ilişkisel ve kişisel değişkenler. *Türk Psikoloji Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4(39)*, 13-23. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423931694.pdf> adresinden alınmıştır.
- Çakmak, Z. ve Akgün, İ. H. (2016). Vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları eğitiminin gerekliliği. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Farklı yönleriyle değerler eğitimi içinde (227-242)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çermik, H. (2013). Öğretmen adaylarının demokratik değerleri ve bu değerlerin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *NWSA-Education Sciences, 8(2)*, 261-274. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/185401> adresinden alınmıştır.
- Çuhadaroğlu, A. ve Akfırat, N. (2017). Üniversite öğrencilerinin benlik kurgularıyla toplumsal cinsiyet algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 16(4)*, 1031-1046, DOI: 10.21547/jss.304500.
- Daniel, B. M. & Solomon, R. P. (2008). Tomorrow's teachers: The challenges of democratic engagement. In D. E. Lund & P. R. Carr (Eds.), *Doing democracy: Striving for political literacy and social justice (pp.301-3018)*. New York: Peter Lang.
- Dewey, J. (2004). *Democracy and education. An Introduction to the Philosophy of Education (Indian Edition)*. Delhi: Aakar Books.
- Dökmen, Z. Y. (2010). *Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar*. Remzi Katabevi, Ankara.
- Onuray-Eğilmez, H. Eğilmez, Ö. & Engür, D. (2018). Democratic perception and attitudes of pre-service music teachers in Turkey. *International Journal of Evaluation and Research in Education, 7(2)*, 100-108. DOI: 10.11591/ijere.v7.i2.pp100-108
- Erbil, N. (2019). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolleri tutumları ve yaşam değerleri arasındaki ilişki. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 2(1)*,33-45. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ouhcd/issue/44850/462945> adresinden alınmıştır.
- Ertung, C. (2013). Toplumsal cinsiyet eşit(siz)liği ve medya: Reklamlarda kadın bedeninin kullanımı. L. Gültekin, G. Güneş, C. Ertung ve A. Şimşek (Eds.), *Toplumsal cinsiyet ve yansımaları içinde (ss. 90-100)*. Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.
- Esen, E. Soylu, Y., Siyez, D. M., ve Demirgürz, G. (2017). Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısının toplumsal cinsiyet rolü ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 8(1)*, 46-63, DOI: 10.19160/5000197327

Esen, Y. (2013). Hizmet öncesi öğretmen eğitiminde toplumsal cinsiyet duyarlılığını geliştirme amaçlı bir çalışma. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 280-295.

Fjeldstad, D. & Mikkelsen, R. (2003). Strong democratic competence does not automatically lead to strong engagement and participation. *International Journal of Educational Research*, 39, 621-632. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883035504000618?via%3Dihub> adresinden alınmıştır.

Frawley, T. (2005). Gender bias in the classroom: Current controversies and implications for teachers. *Childhood Education* 81(4), 221-27.

Frieze, H. I., Ferligoj, A., Kogovsek, I., Horvat, J. & Sarlija, N. (2003). Gender role attitudes in university students in the USA, Slovenia and Croatia. *Psychology of Women Quarterly*, 27, 256-261. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1111/1471-6402.00105> adresinden alınmıştır.

Göker, Z. G. ve Polatdemir, A. (2019). *Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında toplumsal cinsiyet eşitliği mekanizmaları: Bir temel değerlendirme çalışması*. Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi, İstanbul.

Gray, C. & Leith, H. (2004). Perpetuating gender stereotypes in the classroom: A teacher perspective. *Educational Studies*, 30 (1), 3-17, doi: 10.1080/0305569032000159705.

Gullberg, A., Andersson, K., Danielsson, A., Scantlebury, K. ve Hussenius, A. (2018). Pre-service teachers' views of child: Reproducing of challenging gender stereotypes in Science in preschool. *ResSciEduc*, 48, 691-715. DOI: 10.1007/s11165-016-9593-z.

Günindi-Ersöz, A. (2016). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Gürdoğan-Bayır, Ö. (2019). Eğitim hakkı. İ. Acun (Ed.) içinde, *İnsan hakları ve demokrasi eğitimi* (ss. 39-58). Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

Hahn, C. L. (2003). Democratic values and citizen action: A view from US ninth graders. *International Journal of Educational Research*, 39, 633-642. DOI: 10.1016/j.ijer.2004.07.010

Hamot, G. E. (1998). A case of teacher education reform in Poland's transitional democracy. *European Education*, 30(2), 5-24, DOI: 10.2753/EUE1056-493430025

Harber, C. (2002). Education, democracy and poverty reduction in Africa, *Comparative Education*, 38(3), 267-276, DOI: 10.1080/0305006022000014133

Karahan, T. F., Sardoğan, M. E., Özkamal, E., ve Dicle, A. N. (2006). Democratic attitude, neurotic tendencies and self-actualization in prospective teachers. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 149-158.

Kelly, C. A. (2002). Creating equitable classroom climates: An investigation of classroom strategies in mathematics and science instruction for developing preservice teachers' use of democratic social values. *Child Study Journal*, 32(1), 39-52.

Kessler, S. J. & McKenna, W. (1985). *Gender: An ethnomethodological approach*. The University of Chicago Press: London.

Kosof, P. L. (1962). *A study of the relationship between democratic values, intelligence and temperament in elementary and secondary teacher population*. Unpublished master thesis, North Texas State University, Texas.

Kul-Uçtu, A. ve Karahan, N. (2016). Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet algısı ve şiddet eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 2882-2905. <http://www.itobiad.com/tr/issue/25175/267086> adresinden alınmıştır.

Mannathoko, C. (1999). Gender matters in the management of teacher education in Botswana. *Social Analysis: The International Journal of Anthropology*, 43(1), 103-118.

McMillan, J. H., ve Schumacher, S. (2013). *Research in education: Evidence-based inquiry* (seventh ed.). Boston: Pearson New International Edition.

Mentiş-Taş, A. (2018). Examination of the relationship between the democratic attitude of prospective teachers and their communication skills. *Universal Journal of Educational Research* 6(5),1060-1068, DOI: 10.13189/ujer.2018.060527

- Moller, J. (2006). Democratic schooling in Norway: Implications for leadership in practice. *Leadership and Policy in Schools*, 5(1), 53-69. DOI: 10.1080/15700760500498779
- NCSS (2002). Creating effective citizens. Washington, D.C. National Council for the Social Studies.
- Oakley, A. (1985). *Sex, gender and society*. England: Gower Publishing Company Limited.
- OECD (2015). *The ABC of gender equality in education: Aptitude, behaviour, confidence, PISA*, OECD publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264229945-en> adresinden alınmıştır.
- Oğuz, A. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik değerleri ile öğretme ve öğrenme anlayışları. *Değerler Eğitimi Dergisi* 9(22), 139-160. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/302451> adresinden alınmıştır.
- Owens, S. L.; Smothers, B.C., & Love, F.E. (2003). Are girls victims of gender bias in our nation's schools? *Journal of Instructional Psychology*, 30(2), 131-136.
- Öngen, B. ve Aytaç, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve yaşam değerleri ilişkisi. *Sosyoloji Konferansları*, 48(2), 1-18. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/101330> adresinden alınmıştır.
- Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye'de kadın ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(33), 93-112. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/198262> adresinden alınmıştır.
- Özdemir, M. & Büyükgöze, H. (2016). Investigating the role of multicultural education and democratic values on LGBT attitudes of preservice teachers. *KEDI Journal of Educational Policy*, 13(1), 23-46.
- Papanastasiou, C. & Koutselini, M. (2003). Developmental model of democratic values and attitudes toward social actions. *International Journal of Educational Research*, 39, 539-549. DOI: 10.1016/j.ijer.2004.07.003
- Payne, K. A. (2018). Democratic teachers mentoring novice teachers: Enacting democratic practices and pedagogy in teacher education. *Action in Teacher Education*, 40(2), 133-150, DOI: 10.1080/01626620.2018.1424052
- Rizzo, H., Abdel-Latif, A. H. & Meyer, K. (2007). The relationship between gender equality and democracy: A comparison of Arab versus non-Arab Muslim societies. *Sociology*, 41(6), 1151-1170. DOI: 10.1177/0038038507082320.
- Saracaloğlu, A. S., Uça, S. Baydilek, N. B. ve Coşkun, N. (2013). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile değer algılarının incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 45-59.
- Saraç, S. (2013). Toplumsal cinsiyet. L. Gültekin, G. Güneş, C. Ertung ve A. Şimşek (Ed.), *Toplumsal cinsiyet ve yansımaları içinde* (ss. 27-32). Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.
- Savaş, G. (2018). Türkiye'de yaşayan bireylerin toplumsal cinsiyet eşit(siz)liği algısı. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 1(2), 101-121. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/598843> adresinden alınmıştır.
- Seçgin, F. ve Tural, A. (2011). Sınıf öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *E-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 6(4), 2446-2458. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/185516> adresinden alınmıştır.
- Selvi, K. (2006). Developing a teacher trainees' democratic values scale: Validity and reliability analyses. *Social Behavior and Personality*, 34(9), 1171-1178. <https://www.sbp-journal.com/index.php/sbp/article/view/1548> adresinden alınmıştır.
- Shechtman, Z. (2002). Validation of the democratic teacher belief scale. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 9, 363-377. [Available online at: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0969594022000027672>] Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019.
- Subba, D. (2014). Democratic values and democratic approach in teaching: a perspective. *American Journal of Educational Research*, 2(12A), 37-40. DOI: 10.12691/education-2-12A-6
- Subrahmanian, R. (2005). Gender equality in education: Definitions and measurements. *International Journal of Educational Development*, 25, 395-407. DOI: 10.1016/j.ijedudev.2005.04.003
- Şimşek, A. (2013). Türkiye'de modernleşme, toplumsal cinsiyet ve kadın hakları. L. Gültekin, G. Güneş, C. Ertung ve A. Şimşek (Ed.), *Toplumsal cinsiyet ve yansımaları içinde* (ss. 50-65). Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.

Tantekin-Erden, F. (2009). A course on gender equity in education: Does it affect gender role attitudes of preservice teachers? *Teaching and Teacher Education*, 25, 409-414. DOI: 10.1016/j.tate.2008.11.001

Thorne, B. (1992). Girls and boys together but mostly apart: Gender arrangements in elementary schools, In J. Wrigley (Ed.), *Education and gender equality* (pp. 117-132). London, The Falmer Press.

Uluçınar, U. & Aypay, A. (2018). An evaluation of the relationship between pre-service teachers' critical thinking dispositions and democratic values in terms of critical pedagogy. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(3), 1-17. DOI: 10.7596/taksad.v7i3.1545

Uluocak, Ş. ve Aslan, C. (2011). *Kadın bakış açısından toplumsal cinsiyet rolleri*. Çanakkale: Çanakkale Kitaplığı Akademi.

Utomo, A. J. (2016): Gender in the midst of reforms: Attitudes to work and family roles among university students in urban Indonesia. *Marriage & Family Review*, 52(5), 421-441. DOI: 10.1080/01494929.2015.1113224.

Wharton, A. S. (2005). *The Sociology of Gender: An Introduction to Theory and Research*. Blackwell Publishing, Australia.

World Economic Forum [WEF]. (2020). *Global Gender Gap Report 2020*. World Economic Forum, Switzerland. <https://www.weforum.org/reports/gender-gap-2020-report-100-years-pay-equality>

World Health Organization [WHO]. (2019). *World health statistics 2019: Monitoring health for the SDGs, sustainable development goals*. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/311696/WHO-DAD-2019.1-eng.pdf> adresinden alınmıştır.

Yaşar, B. N. (2018) "Teacher Candidates' Gender Role Attitudes: Case of Adıyaman University. *Woman* 19(1), 101-113.

Yaşar-Ekici, F. (2014). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve demografik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 9(11), 593-602.

Yazıcı, K. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim Bilim*, 36(159), 165- 178. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/373> adresinden alınmıştır.

Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84.

Yılmaz, K. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik değerler ile öğrenci kontrol ideolojilerine ilişkin görüşleri arasındaki ilişki. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2), 297-315. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/153442> adresinden alınmıştır.

Younger, M. & Warrington, M. (2008). The gender agenda in primary teacher education in England: Fifteen lost years? *Journal of Education Policy*, 23(4), 429-445. DOI: 10.1080/02680930802054396

Zeyneloğlu, S. (2008). *Ankara'da hemşirelik öğrenimi gören üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Zeyneloğlu, S. ve Terzioğlu, F. (2011). Development and psychometric properties gender roles attitude scale. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(40), 409-420. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hunefd/issue/7796/102087> adresinden alınmıştır.

6. EXTENDED ABSTRACT

Gender refers to the roles and responsibilities of women and men in society (Günindi-Ersöz, 2016). According to the World Health Organization (WHO, 2019), gender refers to the norms, roles and relationships built between women, men, girls and boys on social platforms. Sex is a biological term while gender is a psychological and cultural term (Oakley, 1985). Democratic values include the impact of democracy on life, on the individual, on events and on all assets in general (Yeşil & Aydın, 2007). The adoption of equality, freedom and participation (Hahn, 2003), which are the basic components of democracy, enables the formation of a democratic way of life in society. Adoption of democracy in real life is important in terms of educating active individuals who are aware of democracy and can take responsibility for their own lives. Indeed, according to the National Council for Social Studies, the characteristics of an active citizen include assimilating democratic values and striving to live those values (NCSS, 2002). In societies that have adopted democracy, knowledge, skills and values, which are necessary for living in a democratic order, must be learned by the individual and fed throughout life (Çakmak & Akgün, 2016).

The high relationship between teachers' effective teaching and their democratic beliefs or values leads to the necessity of developing democratic values in teacher education programs (Shechman, 2002). In addition, the positive relationship between

preservice teachers' democratic values and their teaching-learning understanding (Oğuz, 2011) provides clues as to how they will follow in their future professional life and highlights the importance of the teacher training process. The orientations acquired in early childhood affect the individual's future life and a psychological basis that can be shaped in the context of values given by education given at this age is formed (Yeşil & Aydın, 2007). Equality and justice values, which constitute the basis of gender, and the internalization of all democratic values that a person will need throughout his / her life, necessitate questioning whether preservice preschool and primary school teachers have these values.

The general purpose of this study is to determine the relationships between preservice preschool and classroom teachers' perceptions of democratic value and their attitudes towards gender roles. In this research, correlational survey model which is one of the general survey models was used. The research was carried out with 349 preservice teachers in the 2018-2019 academic year who continued their education in preschool and classroom teaching programs of a state university. In the study, "The Democratic Values Scale of Preservice Teachers" which is developed by Selvi (2006) and "Preservice Teachers' Attitude Scale on Gender Roles" which is developed by Zeyneloğlu (2008) were used.

In the study, it was questioned the level of preservice teachers' perceptions of democratic value and their attitudes towards gender roles; It was determined that preservice teachers' perception of democratic value was high. Similarly, in the studies conducted on democratic values, it is seen that the pre-service teachers' perceptions of democratic values are high (Çermik, 2013; Oğuz, 2011; Yazıcı, 2011; Yılmaz, 2011; Akın & Özdemir, 2009). Pre-service teachers have the highest average in the dimension of right to education from their perceptions of democratic value. This result can be interpreted as preservice teachers who think that individuals should make the best use of the right to education in internalizing democratic values and forming democratic societies. In the study, it was determined that preservice teachers' perceptions of democratic value did not differ according to sex. Like this finding, Kosof (1962) showed that democratic values do not differ according to sex. Saracaloğlu, Uça, Baydilek, and Coşkun (2013) and Yazıcı (2011) found that democratic attitudes did not show a significant difference according to sex in their research. However, there are also research findings that do not match the findings. In the research conducted by Yaşar-Ekici (2014) to determine the democratic attitudes of preservice teachers, it was found that women's democratic attitudes were more positive than men's.

Another result of the study is that preservice teachers have egalitarian attitudes towards gender roles. Similarly, Bayraktar and Yağan Güder (2019) found that preservice preschool teachers exhibited an egalitarian attitude towards gender roles. Yaşar (2018) found that pre-service teachers' attitudes towards gender roles were egalitarian. Again, it was observed that the attitudes of preservice teachers towards gender roles differed according to gender; this difference is in favor of women. When the literature is examined, both preservice teachers (Çuhadaroğlu & Akfırat, 2017; Seçgin & Tural 2011) and university students studying in different departments (Bakır, Irmak-Vural & Demir, 2019; Erbil, 2019; Aydın & Duğan, 2018; Esen, Soylu, Siyez & Demirgürz, 2017; Utomo, 2016; Kul Uçtu & Karahan, 2016; Frieze, Ferligoj, Kogovsek, Renner, Horvat & Sarlija, 2003), it was found that the women participating in the research had a more egalitarian perspective in terms of gender.

Another result of the study is that there is a moderate positive relationship between preservice teachers' perceptions of democratic value and their attitudes towards gender roles. According to this finding, as preservice teachers' perceptions of democratic value increase, their attitudes towards gender roles increase in an egalitarian direction. Finally, it was determined that preservice teachers' democratic value perceptions were predictors of their attitudes towards gender roles. In this context, the development of attitudes towards gender roles in an egalitarian dimension can be explained by the high perception of democratic values of individuals. The recommendations developed based on the research results are: By conducting research to gather in-depth information with preservice teachers, the main foundations of the development of an egalitarian perspective on gender can be revealed. In addition, preservice teachers may be provided with opportunities to present their concrete perceptions of gender. It can be questioned how preservice teachers associate their high level of democratic value perceptions with real life issues and how they can use this in classroom activities.